REFLECȚII CU PRIVIRE LA VIRTUȚILE OMULUI DE ȘTIINȚĂ
REFLECTIONS ON THE VIRTUES OF THE SCIENTIST

Svetlana Coandă
(Universitatea de Stat din Moldova)

Articol elaborat în cadrul proiectului: *Abordarea epistemologică a dezvoltării personale și a educației pentru societate: de la strategiile transdisciplinare la finalitățile pragmatice ale societății actuale din Republica Moldova.* Prioritatea temei − *Provocări societale* − este înscrisă în Registrul de stat al proiectelor din sfera științei și inovării cu cifrul 20.80009.1606.08 / „Program de Stat” (2020-2023).

Problema responsabilității sociale și morale a savantului, a coraportului dintre libertate şi responsabilitate în activitatea ştiinţifică este deosebit de importantă și actuală. Renumiți oameni de știință își expun opiniile cu referire la posibilitatea reglementării investigaţiilor în aşa fel, încât să se ţină cont atât de interesele cercetătorului şi ale organizaţiei ştiinţifice, cât şi de cele ale societăţii în ansamblu.

Astfel, Max Weber, în lucrarea *Omul de știință și omul politic*, relevând măreția științei și demonstrând că știința are sens și merită să i te consacri, cerea oamenilor de știință „cunoașterea mijloacelor și a consecințelor" în fața gravei dileme, când „mijloacele de distrugere, pe care progresul științei le pune la îndemână conducătorilor civili sau militari, au devenit atât de nemăsurate, încât savanții răspunzători pentru aceste descoperiri și pentru aplicarea lor își pun întrebări cu privire la răspunderile lor".

În aceeași ordine de idei, Raymond Aron menționa că în secolul al XX-lea au existat astfel de regimuri politice, tiranii – cum le numește el, în timpul cărora pentru savanți „faptul de a cerceta și de a spune adevărul în mod obiectiv este insuportabil". Concluzia, sfatul și îndemnul lui este crearea unor asociații ale savanților, deoarece în mod individual savantul nu poate să împiedice exploatarea lucrărilor sale de către industria de război. R. Aron atenționează asupra primejdiei ce o prezintă amenințarea savanților, a universităților și a științei în ansamblu de către anumite regimuri politice, care, cum s-a întâmplat, promovau deosebirea între „matematica ariană" și „matematica jidovită", îl descalificau pe Einstein din cauza etniei și religiei sale. În cercetarea adevărului nu trebuie să intervină interesele și antagonismele politice, etnice, rasiale etc., susține R. Aron. Pentru a evita implicarea oamenilor de știință în asemenea „comedii nedemne", a nu-i compromite, este necesară unirea forțelor, crearea unei comunități a savanților, pe care el o numește *Republica internațională a spiritelor*, *Republica internațională a savanților*.

De asemenea și Karl R. Popper, în studiul *Responsabilitatea morală a omului de ştiinţă*, menționează că dacă în secolele anterioare omul de știință avea doar o singură responsabilitate – cea de a căuta adevărul, actualmente, când practic toată știința poate deveni știință aplicată, apare problema responsabilității morale a omului de știință pentru efectele cercetărilor, deoarece „orice gen de studiu poate produce efecte care afectează viețile multor oameni". În consecință, omul de știință este obligat să încerce în permanență să anticipeze și să contracareze orice pericol posibil, orice întrebuințare necorespunzătoare a muncii sale. Îndeosebi, sunt periculoase stările de război, care-l prind pe savant „în capcana unei teribile dificultăți morale și nimeni nu poate să-i dea sfaturi sau să-și asume responsabilitatea în locul lui". Responsabilitatea omului de știință este cu mult mai mare decât a altor cetățeni, deoarece el deține cunoștințe deosebite, are acces la cunoaștere. După cum în trecut se considera că „noblesse oblige", tot așa actualmente „sagesse oblige", accentua K. Popper.

În special, o responsabilitate deosebită îl au cercetătorii din domeniul științelor sociale, deoarece ei cel mai des analizează „folosirea – corectă sau greșită – a puterii ca atare”. K. Popper consideră că obligația morală a cercetătorului din științele sociale este ca în cazul în care descoperă instrumente ale puterii care ar putea periclita cândva libertatea, el trebuie atât să avertizeze oamenii în legătură cu aceste pericole, cât și să se dedice descoperirii unor contramăsuri eficiente”, deoarece majoritatea oamenilor de știință prețuiesc foarte mult gândirea independentă și critică și detestă manipularea și totalitarismul.

The problem of social and moral responsibility of the scientist, of the relationship between freedom and responsibility in scientific activity is particularly important and current. Renowned scientists express their opinions with reference to the possibility of regulating investigations in such a way as to take into account both the interests of the researcher and the scientific organization, as well as those of society as a whole.

Thus, Max Weber, in the work The Scientist and the Politician, revealing the greatness of science and demonstrating that science has meaning and is worth devoting yourself to, asked scientists to "know the means and the consequences" in the face of the serious dilemma, when "the means of destruction, which the progress of science places within the reach of civil or military rulers, have become so immeasurable that the scientists responsible for these discoveries and their application question their responsibilities."

In the same vein, Raymond Aron mentioned that in the 20th century there were such political regimes, tyrannies - as he calls them, during which for scholars "the fact of researching and telling the truth objectively is unbearable .” His conclusion, advice and exhortation is the creation of associations of scholars, because individually the scholar cannot prevent the exploitation of his work by the war industry. R. Aron warns of the danger posed by the threat to scientists, universities and science as a whole by certain political regimes, which, as it happened, promoted the distinction between "Aryan mathematics" and "Jewish mathematics", disqualified Einstein because of ethnicity and his religion. R.Aron claims that political, ethnic, racial, etc. interests and antagonisms should not intervene in the search for truth. In order to avoid the involvement of scientists in such "unworthy comedies", not to compromise them, it is necessary to join forces, to create a community of scientists, which he calls the International Republic of Spirits, the International Republic of Scientists.

Likewise, Karl R. Popper, in the study The moral responsibility of the scientist, mentions that if in previous centuries the scientist had only one responsibility - that of searching for the truth, nowadays, when practically all science can become applied science, it appears the question of the moral responsibility of the scientist for the effects of research, because "any kind of study can

produce effects that affect the lives of many people". Consequently, the scientist is obliged to constantly try to anticipate and counteract any possible danger, any improper use of his work. Especially dangerous are states of war, which trap the scholar "in a terrible moral dilemma, and no one can give him advice or take responsibility for him." The responsibility of the scientist is much greater than that of other citizens, because he has special knowledge, he has access to knowledge. As in the past it was considered that "noblesse oblige", so today "sagesse oblige", emphasized K. Popper.

In particular, researchers in the field of social sciences have a special responsibility, because they most often analyze "the use - right or wrong - of power as such". K. Popper believes that the moral obligation of the researcher in the social sciences is that if he discovers instruments of power that could someday endanger freedom, he must both warn people about these dangers and dedicate himself to discovering effective countermeasures", because most scientists highly value independent and critical thinking and abhor manipulation and totalitarianism.

Cuvinte-cheie: om de știință, activitate ştiinţifică, responsabilitate, libertate, adevăr, asociații ale savanților.

Key words: scientist, scientific activity, responsibility, freedom, truth, associations of scientists.